

І. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті Экономика және құқық факультетінің докторанты Молдағалиева Айжан Сундетовнаның ««Қазақстан Республикасында органикалық ауыл шаруашылығы өндірісін құқықтық реттеу : ұлттық және шетелдік тәжірибе»» тақырыбындағы 8D04201 - «Құқықтану» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін дайындалған диссертациялық жұмысына

ПІКІР

Диссертациялық жұмыс «Қазақстан Республикасында органикалық ауыл шаруашылығы өндірісін құқықтық реттеу: ұлттық және шетелдік тәжірибе» тақырыбына арналған және қазіргі кезеңдегі аграрлық құқық ғылымының өзекті мәселелерінің бірін қамтиды. Зерттеу тақырыбының өзектілігі Қазақстан Республикасында органикалық ауыл шаруашылығын дамытуға бағытталған мемлекеттік саясаттың күшеюімен, экологиялық қауіпсіз өнімдерге деген сұраныстың артуымен және халықаралық стандарттарға сәйкестендіру қажеттілігімен негізделеді.

Органикалық ауыл шаруашылығы еліміздегі аграрлық секторда табиғи ресурстарды тиімді пайдалануға, экологиялық қауіпсіз өнім өндіруге, топырақ құнарлылығы мен агроэкожүйелердің биологиялық әртүрлілігін сақтауға, сондай-ақ, ауыл шаруашылығы жерлерінің деградациясын азайтуға және климаттың өзгеруіне бейімделуге бағытталған стратегиялық маңызы бар салалардың бірі. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев 2024 жылғы ауыл шаруашылығы еңбеккерлерінің бірінші форумында сөйлеген баяндамасында атап өткендей «Біздің мемлекетіміздің негізгі стратегиялық мақсаты – ауыл шаруашылығының дамуына серпін беру. Бүгінде жаһандық азық-түлік қауіпсіздігі индексында еліміздің көрсеткіштері жақсарып келеді. Қазақстан ТМД елдері ішінде көш бастап тұр. Бірақ жайбарақат отыруға болмайды. Ауыл шаруашылығы бәсекеге қабілетті озық сала болуы керек. Агроөнеркәсіп кешені экономикадағы басты қозғаушы күштің біріне айналуға тиіс» деп баға берген болатын.

Органикалық нарық бүкіл әлемде адамдардың қоршаған ортаның нашарлауы, ресурстардың сарқылуы, азық-түліктің сапасы мен қауіпсіздігі туралы алаңдаушылығымен бірге кеңейіп келеді. Органикалық өндіріс ережелері пестицидтерді, синтетикалық тыңайтқыштарды және ГМО-ны қолдануға тыйым салады, сонымен қатар биологиялық жүйелер мен биоәртүрлілікті қорғайды.

Органикалық ауыл шаруашылығының құрылымы синтетикалық химиялық тыңайтқыштар мен пестицидтерден бас тартып, табиғи оның ішінде жайылымдық экожүйені сақтауға, топырақ құнарлылығын табиғи жолмен арттыруға және қоршаған ортаны қорғауға негізделген.

Қазіргі агроөнеркәсіптік өндірісте жайылымдарға теріс антропогендік әсердің алдын алу мақсатында ауыл шаруашылығы шикізатын өндіруді одан әрі ұлғайтудың бейімделу стратегиясының негізіне жайылымның оңтайлы

технологиясын таңдауды, жайылымдарды жаю маусымдылығын, өсімдік жамылғысының жай-күйін, оның шығымдылығын ескере отырып таңдауды; жайылым айналымын және жайылымдық жайылымдарды пайдалануды қамтитын табиғатты ұтымды пайдалану қағидаттары негізге алынуға тиіс. Орнықты ауыл шаруашылығы адамзат қоғамының жайлы өмір сүруінің алғышарты болып табылады. Бұл жағдайға көшу өте күрделі міндет, ол қолданыстағы органикалық өндіріс моделін реформалауды және тұтыну үлгілерін өзгертуді талап етеді.

Диссертациялық жұмыста автор органикалық ауыл шаруашылығы өндірісін құқықтық реттеудің теориялық және практикалық аспектілерін жан-жақты қарастырған. Атап айтқанда, «органикалық ауыл шаруашылығының» ұғымдық аппараты, қағидаттары, құқықтық реттеу тетіктері жүйеленіп, ұлттық заңнаманың қазіргі жағдайына талдау жасалған. Сонымен қатар, шетелдік тәжірибе ретінде бірқатар дамыған мемлекеттердің органикалық ауыл шаруашылығын құқықтық реттеу ерекшеліктері салыстырмалы-құқықтық әдіс негізінде зерттелген.

Қоршаған ортаның тұрақтылығын қамтамасыз етуге бағытталған халықаралық құқықтық келісімдердің органикалық ауыл шаруашылығын дамытудағы рөлі қарастырылады. Органикалық ауыл шаруашылығы экологиялық қауіпсіз өндіріс жүйесі ретінде табиғи ресурстарды тиімді пайдалану, биоалуантүрлілікті сақтау және климаттың өзгеруінің алдын алу міндеттерімен тығыз байланысты. Зерттеу барысында халықаралық экологиялық келісімдер мен олардың ауыл шаруашылығына әсері талданып, органикалық өндірістің тұрақты даму мақсаттарына сәйкестігі айқындалады.

Қазақстан табиғи ресурстарға бай мемлекет ретінде органикалық ауыл шаруашылығын дамытуға әлеуеті жоғары елдердің қатарына жатады. Елде органикалық өнім өндіру жөніндегі заңнамалық база қалыптасып келеді. Сонымен қатар Қазақстан халықаралық экологиялық конвенцияларға қатыса отырып, тұрақты ауыл шаруашылығын дамыту бағытында міндеттемелер қабылдады.

Қоршаған ортаны қорғау саласындағы негізгі халықаралық құжаттардың қатарына 1992 жылғы БҰҰ-ның Климаттың өзгеруі жөніндегі негіздемелік конвенциясы, Биологиялық әртүрлілік туралы конвенция және Париж келісімі жатады. Бұл келісімдер мемлекеттерді табиғи ресурстарды ұтымды пайдалануға және экологиялық тұрақты экономикалық модельдерді дамытуға міндеттейді.

Париж келісімі жаһандық температураның көтерілуін шектеу арқылы ауыл шаруашылығы секторындағы көміртегі шығарындыларын азайтуды көздейді. Органикалық ауыл шаруашылығы топырақтағы көміртегінің жиналуына ықпал етіп, химиялық заттарды пайдалануды азайту арқылы климаттық тұрақтылыққа оң әсер етеді.

Халықаралық тәжірибе көрсеткендей, Еуропалық Одақ елдерінде органикалық ауыл шаруашылығын мемлекеттік қолдау жүйесі тиімді жүзеге асырылуда. Германия, Франция және Дания мемлекеттері фермерлерге субсидия беру, сертификаттау жүйесін жетілдіру және экологиялық

стандарттарды күшейту арқылы органикалық сектордың дамуына жағдай жасауда.

Қазақстан үшін бұл тәжірибе экологиялық таза өнім экспортын ұлғайтуға, ауылдық аумақтардың әлеуметтік-экономикалық дамуын қамтамасыз етуге және халықаралық нарықтағы бәсекеге қабілеттілікті арттыруға мүмкіндік береді.

Органикалық ауыл шаруашылығы қоршаған ортаның тұрақтылығын қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Біріншіден, ол топырақ құнарлылығын табиғи әдістер арқылы сақтауға мүмкіндік береді. Компост, ауыспалы егіс және биологиялық тыңайтқыштарды қолдану топырақ эрозиясын төмендетеді.

Екіншіден, органикалық өндіріс су ресурстарының ластануын азайтады. Химиялық пестицидтер мен минералды тыңайтқыштардың шектелуі жер асты және жер үсті суларының сапасын сақтауға ықпал етеді.

Үшіншіден, органикалық ауыл шаруашылығы парниктік газдардың бөлінуін азайтуға көмектеседі. Энергияны аз қажет ететін технологияларды қолдану климаттың өзгеруіне қарсы күрестің тиімді құралы болып табылады.

Диссертациялық зерттеудің теориялық маңыздылығы органикалық ауыл шаруашылығы өндірісін құқықтық реттеу саласындағы ғылыми тұжырымдамаларды дамытуға қосқан үлесімен айқындалады. Зерттеу барысында ұсынылған тұжырымдар мен анықтамалар аталған саланың теориялық базасын толықтырып, болашақ ғылыми зерттеулер үшін әдіснамалық негіз бола алады.

Диссертацияның теориялық нәтижелері аграрлық құқық ғылымының дамуына елеулі үлес қосып, органикалық ауыл шаруашылығы өндірісін құқықтық реттеу мәселелерін одан әрі зерделеу үшін жаңа ғылыми бағыттарды қалыптастырады.

Диссертациялық зерттеудің практикалық маңыздылығы оның нәтижелерін Қазақстан Республикасында органикалық ауыл шаруашылығы өндірісін құқықтық реттеуді жетілдіру үдерісінде қолдану мүмкіндігімен айқындалады. Зерттеу барысында әзірленген ұсыныстар мен ұсынымдар органикалық өндіріс саласындағы қолданыстағы нормативтік-құқықтық актілерді жетілдіруге, сондай-ақ жаңа заңнамалық бастамаларды қалыптастыруға негіз бола алады.

Автор ұсынған практикалық тұжырымдар мемлекеттік органдардың құқық шығармашылық және құқық қолдану қызметінде, атап айтқанда, органикалық ауыл шаруашылығын дамытуға бағытталған бағдарламалар мен стратегиялық құжаттарды әзірлеуде пайдаланылуы мүмкін. Сонымен қатар, зерттеу нәтижелері органикалық өнімдерді өндіру, сертификаттау және айналымға енгізу саласындағы әкімшілік рәсімдерді жетілдіруге ықпал етеді.

Ғылыми жаңалық элементтері бар бірқатар маңызды теориялық ережелерді, сондай-ақ, диссертациялық зерттеудің алдыға қойған мақсаттары мен міндеттері дәйекті түрде талданып, алғаш рет Қазақстан Республикасында органикалық ауыл шаруашылығы өндірісін құқықтық реттеу мәселелері толыққанды зерттеліп өз мәресіне жеткен монографиялық еңбек деп бағалауға болады.

Жұмыстың құрылымы зерттеу пәні, мақсаттары мен міндеттерімен анықталады. Нормативтік сілтемелерден, белгілеулер мен қысқартулардан, кіріспеден, негізгі бөлімнен, қорытындыдан, пайдаланылған әдебиеттер тізімінен тұрады.

Зерттеліп отырған еңбектің тың тақырып екендігіне карамастан автордың көзқарастары нақты, қорғауға ұсынып отырған ұсыныстары дәйекті, объективті және салыстырмалы-құқықтық тұрғыда шынайылығын көрсетеді, диссертациялық еңбекті толық саралай келе, автордың теориялық тұрғыда ойының ұшқырлығын, грамматикалық сауаттылығын, заңи терминдерді қолданудағы тіл тазалығын және ғылыми ізденісте тәжірибе жинақтап жетілгендігін аңғаруға болады. Зерттеу жұмысын жазу барысында ізденуші отандық, ресей және халықаралық ғалымдар мен заңгерлердің ғылыми еңбектерін негізге ала отырып, отандық заңдарды жетілдіруге үлес қосатын авторлық өзіндік тұжырымдамаларын ұсынған.

Молдағалиева Айжан Сундетовнаның «Қазақстан Республикасында органикалық ауыл шаруашылығы өндірісін құқықтық реттеу : ұлттық және шетелдік тәжірибе» атты тақырыптағы диссертациясы ғылыми еңбектерге қойылатын талаптарға сәйкес келеді және философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алуға лайықты. Ұсынылып отырған диссертациялық жұмыс өз дәрежесінде нәтижелі жазылған деп, жұмысты қорғауға жіберуді ұсынамын.

Ғылыми жетекшісі:
З.ғ.д. профессор

Л.Қ. Еркінбаева

Л.Қ. Еркінбаева

